

## In dit nummer

### **EDITORIAAL**

Open Vld en de peilingen:  
Doe voort en zie niet om! / 2

### **BOEK VAN DE MAAND**

Steven Decraene:  
Kuifje in Frankrijk / 3

### **LVS**

De kracht van diversiteit / 4

### **ECONOMIE**

Kan het net al die elektrische  
bedrijfswagens wel aan? / 2

### **OPINIE**

Goed bestuur? / 8

### **KUNST**

Vriendschap tussen schilder  
en componist / 9

### **BUITENLAND**

Bulgarije: de rafelrand van de EU / 10

### **LIBERAS**

Het LVS: Slaet opten trommele / 12



# Spanning op het net?

Iedereen en alles elektrisch. Dat is tegenwoordig het nieuwe credo. Deze ommezwaai is evenwel een grote uitdaging voor het energiesysteem. De elektrificering vormt een drastische omwenteling voor het energiesysteem, met gigantische uitdagingen voor onze netbeheerders als gevolg. Kan onze elektriciteitsinfrastructuur dit wel aan? Dat de federale overheid zo'n 600.000 bedrijfswagens tegen 2026 verplicht elektrificeert, is toekomstgericht. Maar dat het zonder een transparant beleid over de belasting van het stroomnet gebeurt, is laakbaar, aldus Pieter-Jan Van de Weghe, bestuurslid van het Liberaal Vlaams Verbond.



voorwoord door Bert Cornelis

“**Peilingen zijn waardeloos om je partijpolitieke strategie op af te stemmen.**”

## Doe voort en zie niet om

**O**pen Vld zat de voorbije maand in de hoek waar de klappen vielen. In de laatste peiling, net een jaar voor de verkiezingen van juni 2024, behaalden de Vlaamse liberalen 8,3 procent. Bij de verkiezingen van 26 mei 2019 was dit nog 13,5 procent (de grote peiling (HLN/VTM) van 17 mei 2019, net voor de verkiezingen, gaf Open Vld 11,2%). De grote vraag die bij de partijleden leeft: wat kan er nog gebeuren om op zijn minst het resultaat van 2019 te evenaren?

Na de bekendmaking van de peiling ging de partijtop meteen over tot de actie. Er werd in het weekend nadat de resultaten bekend waren gemaakt, een bijzonder partijbestuur samengeroepen om de peiling te bespreken. De partijvoorzitter liet aan zijn leden weten: “Negatieve tendensen in peilingen kan men niet negeren en dergelijke signalen moeten ernstig worden genomen.”

### Waardeloos

Zonder de ernst van de toestand te minimaliseren, brengen slechte peiling partijen in een vreemde en destabiliserende situatie. Eigenlijk zijn ze op zich waardeloos om je partijpolitieke strategie op af te stemmen. Ik wil het hier dan nog niet hebben over het aantal ondervraagden en ter zake de relevantie van de uitslag. Peilingen worden door de media gecreëerd, veelal uit commerciële overwegingen en leiden dan een eigen bestaan waarbij politieke commentatoren ze kapot analyseren. En dan heb je nog de politieke tegenstanders, zeker zij die in die peilingen

goed scoren, die ze aangrijpen om er met veel leedvermaak nog een schep bovenop te doen. Zo wordt een wereld opgezet die niets te maken heeft met het enige juiste ijkpunt: de uitslag van de verkiezingen. En neem je dat ijkpunt, dan mag je rustig besluiten dat er iets gaande is: exact 20 jaar geleden behaalde Open Vld 24 procent, in 2019 13,5 procent. De voorbije jaren had men dus al lang aan de alarmbel kunnen trekken. Ga je evenwel mee in het opgezet mediaverhaal van de peilingen, dan eindig je met paniekvoetbal en inconsequent plik-plok-bestuur. En precies dat is nu exact wat de media en je tegenstanders graag willen.

### Een plan met pit

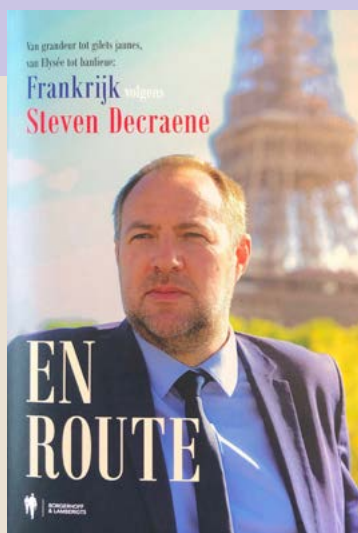
De partij gaat de komende weken aan de slag met haar afdelingen, haar mandatarissen en het partijbestuur zal zich beraden over mogelijke bijsturingen. De partijvoorzitter kondigt tegen begin juli een concreet actieplan aan. Het is natuurlijk kort dag om nog veel koerswijzigingen aan te brengen, op minder dan een jaar voor de verkiezingen. Toch is het nodig dat er een geloofwaardig plan met pit komt, dat de klemtoon wordt gelegd op de sterktes van het liberalisme en dit ook door de enige liberale partij in Vlaanderen wordt geclaimd. In dit plan zal ook ruimte moeten komen om jongeren meer kansen te geven op de lijsten. Elke militant die straks verkiezingsborden moet rechtzetten, of flyers in de bussen steken, zal in het plan een plaats moeten krijgen. Een afkalving van de basis moet je dringend stoppen.

Het plan zou ook de klemtoon kunnen leggen op het verdedigen van de realisaties. En die zijn er. De regering-De Croo pakte de covid-crisis meer dan behoorlijk aan. Het was voor liberalen niet eenvoudig om al die beperkingen te slikken, maar de gezondheid ging voor. De media zijn het erover eens dat de Vivaldi-regering relatief goed uit deze historische crisis is gekomen. Toen de gas- en elektriciteitsprijzen uit de pan swingden, werden de nodige middelen vrijgemaakt. Er kwamen ook maatregelen om het pensioensysteem recht te houden. Straks zal er nog een fiscaal plan gerealiseerd worden. Je kan bezwaarlijk beweren dat de modale Belg er is op achteruitgegaan. De koopkracht is beschermd. De economie draait en de werkgelegenheid stijgt. Ook in de Vlaamse en Brusselse regering werden liberale accenten gelegd. Er ligt dus genoeg aantrekkelijke waar in de vitrine om te verkopen.

Maar dit kan slechts alleen als iedereen aan dezelfde koord trekt. Het is dus zinloos dat partijleden in de media elkaar afvallen of bekritisieren. Hoed je voor de rotte appels, gooi ze er desnoods meteen uit, want ze tasten het gezonde fruit aan. Intern debat is nodig, maar een café waar er ruzie wordt gemaakt, trekt geen klanten.

En trek je vooral niet te veel aan van de volgende peilingen. Om het bij een sportterm te houden: “de prijzen worden aan de meet uitgereikt...”. Liberalen, er is maar één weg: “Doe voort en zie niet om!”

In zijn jeugd keken ze thuis veel naar de Franse televisiezoekers. Dat is niet zo verwonderlijk. VRT-journalist Steven Decraene groeide op in Stasegem, een deelgemeente van Harelbeke, dicht bij Kortrijk. Met die afkomst tuimelde hij in zijn huidige beroep van correspondent Frankrijk bij de openbare omroep. En in zijn pas verschenen boek 'En Route' over onze zuiderburen.



'En Route' met Steven Decraene (VRT)

# Kuifje in Frankrijk

door Bert Cornelis

Een aanrader voor wie nog op zoek is naar vakantielectuur in het land van Asterix en Obelix. Het boek bestaat uit kleine korte schrijfsels. Je hoeft ze niet in volgorde te lezen, je plukt er eentje uit en je leest ze wanneer je wil. Je krijgt er veel eenvoudig geschreven informatie mee over alles en nog wat: waarom vieren de Fransen op 14 juli hun nationale feestdag?; hoe wordt de Franse president verkozen?; waarom heeft Frankrijk geen koning meer?; waarom vinden de Fransen ons zo sympathiek?; vanwaar komt hun zelfoverschatting en hun hang naar grandeur?.... Decraene gaat geen enkele vraag of onderwerp uit de weg.

## Van VTM naar VRT

Al acht jaar volgt hij het reilen en zeilen in Frankrijk. Voordien studeerde hij Germaanse filologie en begon zijn journalistieke loopbaan bij de regionale televisiezender WTV in Kuurne, stapte in 1999 over naar het VTM Nieuws. Zeven jaar later begon hij bij Terzake bij de VRT en vroeg de toenmalige hoofdredacteur en nu de huidige VRT-correspondent in de VS, Björn Soenens, hem om na de terroristische aanslagen bij het weekblad Charlie Hebdo, de Bataclan en het Stade de France om correspondent te worden in Frankrijk. Hij gaat dus nu regelmatig naar Frankrijk om er reportages te maken, niet alleen over de Franse politiek, maar ook over het leven van de gewone Fransen. En hij doet dat met de blik van een onbevangen en leergierige gewone Vlaming, als Kuifje in Frankrijk, zegt hij zelf.

Dat maakt hem ook zo anders dan de andere correspondenten. Als een beetje een naïeve 'petit Belge' geraakt onze sympathieke vliegende reporter op plekken waar je normaal als journalist niet geraakt. Zo maakt hij een boeiende schets van de huidige president Emmanuel Macron: "Een pragmaticus zonder duidelijke ideologie die zijn dossiers goed kent, een opportunist ook die weet wanneer hij welke stappen moet zetten."

## "Surtout vos bières"

Decraene volgt hem al sinds 2017. Voor een buitenlandse correspondent is het haast onmogelijk om bij de Franse president te geraken. Toch is dat Decraene al een paar keer gelukt. Zo bezocht Macron in 2017 tijdens de campagne een start-up-bedrijfje. Buiten was er vakbondsprotest en op een bepaald moest de pers weg op het moment dat Macron een vergaderzaal binnenwandelde om even alleen met de directie te praten. Decraene en zijn cameraman wandelden gewoon met Macron mee. De directie dacht dat ze een of andere crew waren van Macron's mediateam.

Na een tijdje zegden ze toch wat schaapachtig: "We zijn van de Belgische pers", en ze werden vriendelijk verzocht de zaal te verlaten. Tot Macron plots zei: "Ce n'est pas grave, il n'y a pas de secrets pour nos amis belges." En Decraene mocht blijven. Nadien mocht hij Macron nog enkele vragen stellen over de campagne. Hij begroette hen hartelijk en zei "J'adore la Belgique, votre culture et surtout vos bières?" Later mocht hij Macron nog een

paar keer kort spreken. Macron vond de Belgische media interessant om zijn visie op Europa te verkopen.

## Revolutie

'En Route' gaat natuurlijk meer dan over de Franse president, ook over hun liefde voor hun land en de republiek, over hun chauvinisme, hun zelfoverschatting, hun cultuur, hun kunst om te leven... "Overall is er wel nieuws te rapen", zegt Decraene.

Maar Frankrijk is niet alleen grandeur, het gaat er politiek gezien op dit moment niet al te best aan toe. Macron wil kost wat kost zijn pensioenhervorming doorduwen en dat heeft al tot wat 'revolutie' in de Franse straten geleid. Naast dat idyllische beeld van 'leven als God in Frankrijk' met een baguette en een flesje wijn, worstelt het land ook met de actualiteit, met de 'gilets jaunes', met extreemrechts, met de 'banlieues', met de pensioenhervormingen...

Toen Decraene een vakbondsleider erop wees dat we in België tot 67 jaar moesten werken, antwoordde deze doodleuk: "Mon ami belge, c'est dommage pour vous..." Ook dat is Frankrijk.

**Steven Decraene, En Route. Frankrijk volgens Steven Decraene, Borgerhof&Lamberigts, Gent, 2023, 278 blz., 24,99 euro.**

# De kracht van diversiteit

door Wim De Cock,  
Liberaal Vlaams Studenten Verbond (LVSF), politiek secretaris afdeling Antwerpen

**De kern van de liberale traditie is vrijheid, de mogelijkheid van het individu om zijn eigen keuzes te maken en zijn eigen lot te bepalen, vrij van dwang. Deze vrijheid om zichzelf te zijn is echter intrinsiek verbonden met het omarmen van diversiteit. Als ieder zijn eigen weg bepaalt, zijn eigen normen en waarden formuleert en zijn eigen doelen nastreeft dan leidt dit tot een bijzondere verscheidenheid van levensstijlen en opinies.**

De liberale traditie viert deze diversiteit en moedigt ze aan, niet enkel omdat ze het resultaat is van een morele samenleving, maar ook omdat ze leidt tot een sterke, vooruitstrevende maatschappij. De diversiteit zorgt ervoor dat ideeën botsen, dat taboes in vraag worden gesteld en dat men inziet dat het anders, dat het beter kan. Dit wordt o.a. mooi omschreven door Karl Popper in zijn beschrijving van de overgang van een tribale samenleving naar een open maatschappij (*The Open Society and its Enemies*, p. 167-168).

## Smeltkroes

In de primitieve tribale samenleving zijn sociale waarden en taboes even vanzelfsprekend als de wetten van de natuur, maar wanneer ze in contact komt met andere tradities dan wordt het mogelijk om deze in vraag te stellen. Het is dit contact met andere ideeën dat mensen toeliet om na te denken over hoe we onze samenleving willen inrichten en om

rede en rationaliteit te introduceren in onze samenleving. Het is de culturele smeltkroes van steden en de open maatschappij die sociale vooruitgang mogelijk heeft gemaakt en ons de vrijheden heeft gegeven die we nu genieten. Ook Lord Acton beschrijft hoe dat diversiteit van religies en etniciteit in één staat de macht van de vorst hebben ingeperkt en limieten opgelegd.

Hij beschrijft hoe dat het deze diversiteit van gedachten is die de liberale waarden beschermden in Engeland, in tegenstelling tot de geforceerde eenheid van het Franse nationalisme. Iedereen was er namelijk bij gebaat om te voorkomen dat de macht werd misbruikt door andere nationaliteiten en religies om hen te onderdrukken en de nadruk werd dus gelegd op het inperken van de centrale macht. Anderzijds liet de nadruk van het Frans revolutionair denken op de 'Volonté Générale' toe dat men zijn politieke tegenstanders onderdrukte en leidde dit tot een periode van terreur.

## Vooruitgang

Ook in de economie is diversiteit van enorm belang. Vooruitgang, efficiëntie en distributie van goederen naar zij die het nodig hebben wordt mogelijk gemaakt door concurrentie tussen bedrijven en hun diversiteit in aanpak. Bij te weinig diversiteit of moeilijke intrede in de sector is het niet meer mogelijk voor nieuwe bedrijven om nieuwe ideeën te introduceren en ook prijsmechanismen werken dan niet meer naar behoren. Prijs is namelijk niet enkel een incentive om te produceren maar het is ook een bron van informatie die weergeeft hoe moeilijk het is om te verkrijgen. Maar als een klein aantal actoren alle productie in handen weten te krijgen, door een natuurlijk monopolie of via hulp van de staat, dan kan deze de prijs manipuleren door het aanbod artificieel te verkrimpen (of vergroten). En deze vrije markt en competitie is voor liberalen zeer belangrijk aangezien het wordt gezien als de basis van een spontane economische orde. Diversiteit komt natuurlijk ook met uitdagingen. De clash van verschillende meningen is niet altijd even gemakkelijk om te beslechten en dit leidt tot een boel spanningen in een maatschappij. Deze spanningen zijn positief omdat ze ons dwingen om kritisch te blijven voor onszelf, maar ze geven ons ook een gevoel van onbehagen. En nergens ligt diversiteit moeilijker dan in de politiek, op vlak van mensen, maar vooral ook op vlak van meningen. Binnen het politieke landschap zijn we gegaan van individuele parlementariërs met elk hun eigen mening, naar het vrijwillig verbinden in een politieke partij tot een participatie waarbij de nadruk op partijdiscipline en de top down structuur van partijen de politieke macht concentreert in de handen van een aantal partijleiders.

Ook de liberale partijen, MR en Open Vld zijn in de evolutie van de machtsconcentratie rond partijleiders meegegaan omdat men kiezers makkelijker kon overhalen wanneer men eensgezind een verhaal naar buiten bracht.







Onder notabene een liberale premier werd de ene vrijheid na de andere onder druk gezet en werd proportionaliteit genegeerd via maatregelen die te snel werden afgewisseld om te beslechten in gerechtshoven.

“**Partijdiscipline laat niet toe om ideeën te laten botsen en via rationele discussie een beter alternatief te vinden.**”

Ook de liberale partijen, MR en Open Vld zijn in deze evolutie meegegaan omdat men kiezers makkelijker kon overhalen wanneer men eensgezind een verhaal naar buiten bracht. Met de opkomst van algemeen stemrecht werd het namelijk moeilijker voor parlementsleden om een individuele rechtstreekse band met hun kiezers te behouden. Hierdoor zijn ze echter een deel van hun aantrekkelijkheid en van hun kracht verloren, omdat deze partijdiscipline niet toelaat om ideeën te laten botsen en via rationele discussie een beter alternatief te vinden. In een poging om hun autoriteit te behouden probeert o.a. Open Vld kritiek op haar beleid te onderdrukken in plaats van ernaar te luisteren. Zo werd bijvoorbeeld bij COVID-19 er enkel geluisterd naar virologen en niet naar psychologen, economen of sociologen omdat

deze een ander verhaal naar voor zouden hebben gebracht.

Ook al is het eigenlijk de taak van de democratie om verschillende inzichten samen te brengen, dan nog legden onze politici de nadruk op een simpel, ongenueanceerd narratief dat geen tegenstand duldde. Onder notabene een liberale premier werd de ene vrijheid na de andere onder druk gezet en werd proportionaliteit genegeerd via maatregelen die te snel werden afgewisseld om te beslechten in gerechtshoven.

#### Transparantie

Daarnaast is er ook een probleem van transparantie. De gewone burger krijgt amper inzicht in de mechanismen achter beleidsvorming. Uitgaven en inkomsten worden amper aan elkaar verbonden, de staatstructuren en wetten zijn zo complex dat weinig mensen eraan uit kunnen, en de meest belangrijke onderhandelingen, zoals bijvoorbeeld de regeringsvorming en ministerraden, gebeuren achter gesloten deuren. Als resultaat kan niemand echt aanduiden wie waar voor verantwoordelijk is, wie welke beleidsvoorstellen heeft verdedigd en vooral ook welke voorstellen zijn weggestemd. Door dit gebrek aan transparantie moeten we partijen beoordelen op gebrekkige informatie en krijgt de bevolking het gevoel dat zijn stem niets uitmaakt. We krijgen namelijk niet te zien hoe de verkiezingsresultaten leiden tot de huidige regering en we kunnen ook niet controleren of partijen wel degelijk hun standpunten hadden verdedigd.

Maar voornamelijk zorgt dit ervoor dat er ook geen mogelijkheid is tot het afwijken van partijstandpunten door een eerlijk en transparant debat dat nochtans de kern zou moeten vormen van het democratische proces. Het gebrek aan transparantie zorgt ervoor dat het moeilijk wordt voor een groot deel van de bevolking om actief deel te nemen aan beleidsvorming en kritiek.

Deze zaken leiden tot een breuk in vertrouwen die desastreus is voor het liberale verhaal. Socialisme en conservatieve stromingen kunnen berusten op het autoritaire beeld van een vaderlijke staat maar in het liberalisme is het individu een doel op zich. De staat is, in de liberale traditie, hoogstens een middel voor het ondersteunen van de zelfbepaling van het individu en is gebonden door een sociaal contract dat inperkingen van vrijheid zoveel mogelijk uitsluit. Zonder vertrouwen en zonder te luisteren naar kritiek, kan de overheid nooit haar doel, het dienen van de bevolking, bereiken. De staat moet zich openstellen om gecontroleerd te worden door haar burgers en onze huidige structuren falen dit te bewerkstelligen.

#### Open

Een écht liberale partij zou deze diversiteit echter moeten omarmen. Deze diversiteit, niet enkel op vlak van mensen, maar vooral ook op vlak van ideeën biedt ons een mogelijkheid om weerwoord te bieden voor het huidige klimaat van wantrouwen in de politiek. Door meer open te staan voor kritiek, door te luisteren naar mensen met andere ervaringen en kennis, en door transparant te communiceren over beleidsvorming wordt het mogelijk om het vertrouwen terug te winnen. We moeten afstappen van het idee dat beleid moet worden uitgedacht door een kleine groep mensen in een studie bureau of experten-commissie en daarna worden verkocht aan de bevolking. We moeten accepteren dat politici en de staat feilbaar zijn en dat goed beleid een resultaat is van een continue aanpassing aan nieuwe informatie. Ook het idee van een vast, statisch partijprogramma moet men daarom vermijden. Het partijprogramma zou vooral moeten bestaan uit principes en in de eigenlijke details moeten we blijven openstaan voor verbeteringen.

Vervolg op blz. 6. »

We moeten ook afstappen van de politieke cultuur die enkel gericht is op resultaten en het proces verwaarloost. Eerder dan het verbergen van problemen of controversies in een poging om schandalen te vermijden zouden we ze moeten opzoeken om problemen te vinden in de manier dat we beleid vormen en uitvoeren. Door de focus te leggen op de fouten in het proces kunnen we mensen geruststellen dat gelijkaardige problemen zullen vermeden worden in de toekomst. En als burgers kunnen zien dat het proces rechtvaardig en grondig gebeurt, dan zal dit vertrouwen wekken in het beleid zelf.

Ten slotte moeten we afstappen van het idee dat de overheid het beter zal weten dan de individuele burger en moeten we terug meer respect hebben voor hun vrijheid. Als we inzien dat overheidsbeleid een feilbare visie is van een beperkte groep mensen, dan moeten we ook inzien dat mensen met een andere levenservaring en andere situatie een andere oplossing kunnen verkiezen. Voor zover dit mogelijk is, moeten deze mensen de vrijheid krijgen om hun eigen waarden na te streven met hun eigen middelen. Enkel het individu zelf kan zijn eigen problemen definiëren en beoordelen wat werkt en wat niet.

#### Controle

Dus eerder dan dat de staat alles tracht op te lossen, is het vooral belangrijk dat we mensen niet beletten dat ze hun problemen zelf aanpakken. En in de gevallen waar dat collectieve actie toch nodig is, voor bijvoorbeeld het behoud van mensenlevens, moeten we zorgen dat deze beperkingen proportioneel zijn en dat ze niet meer schade aanrichten dan dat ze vermijden. En daarom moeten we zorgen dat beleid op dat vlak altijd controleerbaar en aanvechtbaar blijft, zodat burgers hun vrijheid zo goed mogelijk kunnen beschermen.

# Kan het net al die elektrische bedrijfswagens wel aan?



door Pieter-Jan Van de Weghe,

LVV-bestuurslid (tevens de medeoprichter van Becomeo, dat energieconcepten uitwerkt voor lokale overheden en bedrijven)

**Dat de federale overheid zo'n 600.000 bedrijfswagens tegen 2026 verplicht elektrificeert, is toekomstgericht. Maar dat het zonder een transparant beleid over de belasting van het stroomnet gebeurt, is laakbaar.**

Iedereen en alles elektrisch is al even het nieuwe credo. Burgers en bedrijven zoeken willens en wetens naar oplossingen voor hun energieverbruik uit noodzaak, wroeging of financiële opportuniteit.

“***Er is bedroevend weinig publieke informatie over netbelasting beschikbaar, waardoor een proactief beleid moeilijk is.***”

Die elektrificering vormt een drastische omwenteling voor het energiesysteem, met gigantische uitdagingen voor onze netbeheerders als gevolg. Onze elektriciteitsinfrastructuur moet dat simpelweg kunnen dragen. De klimaattransitie is in grote mate een infrastructuurtransitie.

In Bergen investeert Eneco in een grootschalig batterijpark van 50 megawatt (MW). Dit bewijst nogmaals dat private marktspelers willen inspelen op flexibiliteit om infrastructuurproblemen te vermijden. Die flexibiliteit kan de stijging aan hernieuwbare-elektriciteitsproductie, die afhangt van de weersomstandigheden, helpen op te vangen. (Batterijen kunnen bijvoorbeeld flexibiliteitsdiensten leveren aan de netbeheerder Elia, die in realtime de Belgische stroomproductie moet bijsturen om die in evenwicht te brengen met de vraag, red. De Tijd).

#### Vol net

Het belang van de infrastructuurtransitie is al pijnlijk zichtbaar in Nederland. Nieuwe bedrijven krijgen er in sommige provincies simpelweg geen aansluiting. Het net zit vol, wat een stevige rem zet op de

energietransitie én op de noodzakelijke economische groei.

Onze Vlaamse distributienetbeheerder Fluvius kwam in 2022 met een investeringsplan om het laag- en middenspanningsnet (het elektriciteitsnet waarop gezinnen en kmo's zijn aangesloten) de komende tien jaar te versterken. Het plan van Fluvius gaat uit van 4 miljard euro aan extra investeringen tegen 2032, boven op een eerder geraamd bedrag door Fluvius van 7 miljard.

Het distributienetbedrijf bekijkt verschillende opties om kapitaal op te halen, een beursgang behoort tot de mogelijkheden. Ook Elia lanceerde deze maand plannen voor miljardeninvesteringen in het hoogspanningsnet.

Dat de federale overheid zo'n 600.000 bedrijfswagens tegen 2026 verplicht elektrificeert, kan worden gezien als toekomstgericht beleid. Maar dat het zonder een transparant netcongestiebeleid gebeurt, is laakbaar. Netcongestie ontstaat als de vraag naar of het aanbod van elektriciteit op het net groter is dan de hoeveelheid die het net op dat moment kan transporteren. Vraag en aanbod worden continu op elkaar afgestemd, en dat wordt moeilijker als alles elektrificeert. Netcongestie kan snel een probleem vormen op bedrijventerreinen, waar een groot deel van onze bedrijvigheid plaatsvindt. Net voor die terreinen ontbreekt vaak een geïntegreerd beleid.

Er is vandaag bedroevend weinig publieke informatie over netbelasting beschikbaar, waardoor een proactief beleid moeilijk is. Er zijn weinig cijfers, laat staan inzichtelijke kaarten of een beleid voor grootschalige gezamenlijke batterijsystemen.

Netcongestie kan snel een probleem vormen op bedrijventerreinen, waar een groot deel van onze bedrijvigheid plaatsvindt. Net voor die plekken ontbreekt vaak een geïntegreerd beleid en worden veelal ad-hocbeslissingen genomen. Op



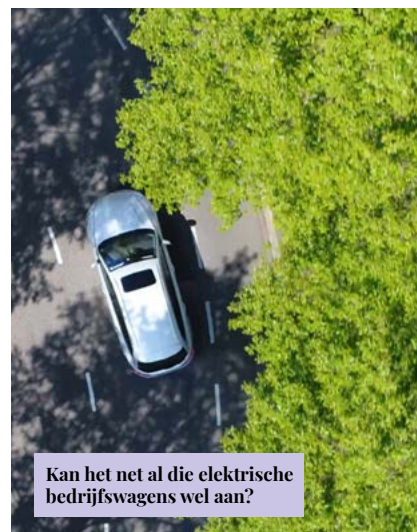
**Het elektriciteitsnet zal moeten versterkt worden.**

bedrijventerreinen zijn paradoxaal genoeg net grootschalige investeringen met een positieve impact mogelijk.

**Netontlasting**

Neem het - gewenste - voorbeeld waarbij bedrijven individueel extra aansluitingen van laadpalen, windturbines of zonnepanelen aanvragen. Dat is positief, al kan dat de komende jaren al leiden tot 'wie eerst komt, eerst maalt'-situaties.

Om dat te vermijden is een beleidsomslag nodig. Het Vlaamse onderzoekscentrum VITO voert in opdracht van de regulator VREG een kosten-batenanalyse uit waarbij het in kaart brengt hoe gezamenlijke investeringen in hernieuwbare energie en elektrisch laden kunnen leiden tot



**Kan het net al die elektrische bedrijfswagens wel aan?**

netontlasting en welke kortingen op de netvergoedingen daarmee gepaard kunnen gaan. Dat is een belangrijke stap in de goede richting.

Maar parallel is een faciliterend beleid op lokaal niveau wenselijk. Bedrijventerreinen moeten ertoe aangezet worden hun mobiliteitsbeleid gezamenlijk aan te pakken. Dat kan met semipublieke laadparkings, gevoed met lokaal geproduceerde hernieuwbare energie en aangestuurd via dezelfde energiemonitoringsystemen.

Het energievraagstuk is complex. Maar met een open vizier, een geïntegreerd beleid en de juiste technologieën zetten we de problemen schakmat.

@De Tijd (14 juni 2023)



**Gezamenlijke investeringen in laadpalen.**



# Goed bestuur?



door Mark Bienstman  
mbienstman@hotmail.com

**Voor wie de laatste weken of maanden onder een steen heeft geleefd: alweer is ons land in allerlei internationale klassementen als (bijna) "koploper" tevoorschijn gekomen: grootste begrotingstekort; hoogste staatsschuld; hoogste belastingdruk; ...**

En dus schieten alle politici en commentatoren weer in hun voorspelbare kramp: er moet méér bezuinigd worden; er moeten meer inkomsten worden gevonden; ... Maar helaas, we horen zelden: er moet gewoon beter bestuurd worden, dwz. met de beschikbare middelen méér doen of een bepaald doel met de inzet van minder middelen bereiken.

Laten we één sector belichten waar er heel veel geld in omgaat: openbare werken (weze het op louter lokaal, provinciaal of gewestelijk niveau). Op het eerste zicht is alles prima geregeld: voor een project kan starten, wordt er een lastenboek opgesteld en een openbare aanbesteding uitgeschreven, waarna de beste (dus meestal de goedkoopste) bieder het project mag uitvoeren. In zo'n omgeving zou je verwachten dat de aannemers (die altijd tegen de laagste prijs moeten werken) amper hun boterham verdienen. Wat blijkt? De meeste (grote) aannemers actief in deze sector, maken meer dan behoorlijke winsten. Een Paradox? Toch niet.

## Handigheidjes

Voor wie het wereldje een beetje kent, ziet dat er rond dit verhaal diverse "handigheidjes" draaien die het eindresultaat toch anders kleuren dan verwacht: een lastenboek

**In de sector van de openbare werken gaat er heel veel geld om.**

zodanig opgesteld dat alleen een (heel) beperkt groepje van aannemers kan inschrijven (waardoor het gemakkelijk wordt voorafgaand afspraken te maken); een lastenboek dat zo "oppervlakkig" is, dat zelfs een blinde kan zien dat er (eens de werken starten) allerlei "onvoorziene omstandigheden" zullen opduiken, die extra werk (en dus extra kosten) veroorzaken, die niet in het bestek stonden en nu als "supplement" (zonder aanbesteding, en dus zonder concurrentie...) moeten vergoed worden. Het "Blunderboek" van het Rekenhof staat ieder jaar bol van dergelijke voorbeelden. Heeft iemand ooit al eens een inventaris opgemaakt van alle (grote of kleine) openbare werken: wat was het oorspronkelijk budget (zoals uit de laagste bieding van de openbare aanbesteding naar voren komt) en wat was de definitieve afrekening als het project, - al dan niet met vertraging -, voltooid was. Is het onbekwaamheid, slordigheid, bij de aanbestedende overheid? Is het sluwheid, handig lobbywerk; betere (terrein)kennis; grondiger voorberei-

ding, ... bij de aannemers? Of een combinatie van beide? Wordt er in de voetballoges of VIP-tenten op grote (sport-)evenementen ook wel eens over iets anders gepraat dan het mooie of slechte weer?

## Besparen

Feit is dat uiteindelijk de overheid (en dus de belastingbetaler) méér betaalt dan nodig was. Door een strakker project- en budgetbeheer; door een professionele voorbereiding en opvolging van (grote) projecten, valt heel wat geld te besparen, zonder dat men mensen moet afdanken en/of de belastingen moet verhogen. Gewoon beter bestuur zou al heel wat budgettaire problemen oplossen (en voorkomen). Dat vereist politici (en ambtenaren) die met ons geld omgaan alsof het hun eigen geld is. Inspiratie (om zeker te weten wat ze niet moeten doen) vinden ze altijd in de onvolprezen film uit 1991 met Danny de Vito "Other people's money"). Een aanrader!



Jan Cox – Renier Van der Velden

# Vriendschap tussen schilder en componist

De partituur van de 'Hulde aan mijn vriend Jan Cox' van componist Renier Van der Velden (Borgerhout 1910 – Antwerpen 1993).



door Jaak Gregoor,  
dirigent

**De artistieke en intellectuele reus Jan Cox (Den Haag 1919 - Antwerpen 1980) voorstellen is overbodig, of zou dat toch moeten zijn. Groot schilder, intellectueel, kunsthistoricus, filosoof, humanist, homo universalis.**

Talrijke publicaties, monografieën, albums en bibliofiele uitgaven werden aan de kunstenaar gewijd. Hij werd geportretteerd en geïnterviewd in menig radio- en televisieprogramma. Bert Beyens en Pierre De Clercq realiseerden de film 'A Painter's Odyssey' over zijn leven en werk. Aan deze biografische weelde kan ik niet veel meer toevoegen, tenzij misschien zijn boeiende relatie tot klassieke muziek. Jan Cox was immers ook een meer dan verdienstelijk pianist.

## Jongere broer

Zoals zijn jongere broer, de klassiek geschoolde, hoogbegaafde pianist en componist Harry (Amsterdam 1923 – Sanvignes-les-Mines 2009). Jan heb ik helaas nooit persoonlijk ontmoet, met Harry was ik evenwel goed bevriend. We onderhielden een uitgebreide correspondentie – Harry woonde en werkte in Parijs – en we hebben vaak samen geconcerteerd. Harry schreef composities voor mijn ensembles, en op mijn beurt heb ik werk van Harry geprogrammeerd en gedirigeerd in binnen- en buitenland.

Onze gesprekken meanderden weleens langs de jeugd en jonge jaren van beide broers. Hoe Jan de kinderlijke balletimprovisaties van Harry aan de piano begeleidde met muziek van Chopin, Albeniz en Rachmaninoff. Over

Jans uitzonderlijk talent in het prima-vista spelen, een kunde die beide zonen van hun moeder erfden. Hun gedeelde liefde en bewondering voor de klaviermuziek van Scarlatti en de pianowerken van Satie. Over moeders uitgesproken begaafdheid voor muziek en schilderen, vaders passie voor toneel en literatuur en zijn vriendschap met Paul Van Ostayen, Floris Jaspers en Felix Timmermans. Over de atmosfeer van artistiek en geestelijk avontuur waarin Jan en Harry opgroeiden.

## Modernisten

Niet verwonderlijk dat Jan Cox goede relaties onderhield met componist Renier Van der Velden (Borgerhout 1910 – Antwerpen 1993), een van de vooraanstaande figuren in de Antwerpse klassieke muziekwereld van de twintigste eeuw. Van der Velden behoorde tot de modernisten en componeerde een omvangrijk oeuvre, vooral bestaande uit ballet- en kamermuziek. Daarnaast was hij ook actief in het liedgenre met werk op teksten van Baudelaire, Verlaine, Karel Van de Woestijne en Paul van Ostayen. Vanaf 1945 was Van der Velden als programmator verbonden aan de BRT-omroep Antwerpen, een functie waarin hij een bevoorrechte plaats verleende aan de muziek van zijn generatiegenoten. Maar Renier Van der Velden toonde eveneens grote belangstelling voor literatuur en beeldende kunsten, hij kende het artistieke leven van zijn geboortestad. Beeldhouwer Marc Macken (1913-1977), die tussen 1962 en 1977 directeur was van de Academie voor beeldende kunsten van Antwerpen, en kunstschilder Antoon Marstboom (1905-1960) eerde hij met

prachtige Nocturnes. Voor de balletten die hij schreef voor het gezelschap Lea Daan en het Koninklijk Ballet van Vlaanderen van Jeanne Brabants vond hij dan weer picturale inspiratie bij James Ensor in 'Oostendse maskers' en Bruegels 'De triomf van de dood' en 'Dulle Griet'.

## In de prijzen

De bijzondere betekenis van Renier Van der Velden als componist moge blijken uit de prijzen en onderscheidingen die hij mocht ontvangen, waaronder de Prijs van de provincie Antwerpen en de Visser-Neerlandia prijs. Sabam kende hem de prijs Paul Gilson toe voor zijn gehele oeuvre, en van de Unie van Belgische Componisten ontving hij de Fuga-prijs voor zijn aandeel in de bevordering van de Belgische muziek.

In galerie De Zwarte Panter, waar Jan Cox na zijn verblijf in New York en Boston een artistieke thuishaven vond, toont Jans vriend en compagnon de route Adriaan Raemdonck mij 'De Ilias van Homerus' uit 1976: 14 originele zeefdrukken van Jan Cox, met onder meer een tekst van Marnix Gijsen, een gedicht van Gerrit Kouwenaar en een pagina uit een compositie van Renier Van der Velden, getiteld 'Hulde aan mijn vriend Jan Cox'. Vriendschap tussen twee iconen.

## Ritme en kleur

In de vorige bijdrage van Jaak Gregoor, Het Volksbelang, april 2023, blz. 4, "Klanksculpturen van Philippe Gouwy", sloop de ongelukkige tussentitel "Kip zonder kop" in het artikel. Dat moest "Ritme en kleur" zijn. Met onze excuses.

De redactie.

# *Bulgarije:* de Rafelrand van de EU



door Lukas De Vos

**De oorlog in Oekraïne zuigt alle aandacht voor de andere staten langs de Europese Oostgrens weg. Of het moeten Polen en Hongarije zijn, twee notoir eigenzinnige lidstaten van de EU, de ene rabiaat conservatief, de andere mateloos dwarsliggend. Ze hebben beide één ding gemeen: ze dulden geen pottenkijkers en zijn aardig op weg naar een strikt, autocratisch bewind.**

Ze zijn niet alleen. Zowel in Roemenië als in Bulgarije, de Baltische staten als Slowakije en zelfs Finland blijft Rusland een politiek belangrijke factor. Die vaak over het hoofd gezien wordt in het West-Europese hartland van de Unie. Zo was er amper aandacht voor de verkiezingen in Bulgarije op 2 april, en nog minder voor de regeringsvorming die op 6 juni haar beslag kreeg.

## **Onbestuurbaar**

Het was ook nodig. De voorbije dertig maanden was het land onbestuurbaar geworden. Grote schuldige was de voormalige karatecoach, buitenwipper en veiligheidsagent Bojko Borisov, die tussen 2009 en 2021 drie regeringen leidde. De voormalige burgemeester van de hoofdstad Sofia en stichter van de partij GERB (Burgers voor de Europese Ontwikkeling van Bulgarije), had het echt te bont gemaakt, corruptie en afpersing brachten zelfs het staatshoofd in gevaar.

De Van Rossem van Bulgarije had er een handje van weg zijn verleden en

aanhankelijkheden aan te passen naar gelang van de tijdsgeest. Toen het communistisch bewind viel in 1989 weigerde hij zijn lidmaatschap van de partij op te geven. Integendeel, hij richtte een beveiligingsdienst op die de na een paleisrevolutie opgestapte dictator Zjivkov in bescherming nam (1991). De stalinist Zjivkov had 35 jaar lang Bulgarije geregeerd, met repressie en een planeconomie. Zijn voorganger Valko Tsjervenkov had het land geruïneerd door de plattelandsproductie de nek om te wringen.

Borisov draaide opportunistisch bij en verzon een slachtofferrol voor zijn grootvader die zogenaamd was terechtgesteld door de communisten bij de staatsgreep van 1944. Die tweeslachtige gevoelens over de Russen werken tot de dag van vandaag door.

Samen met de Covidcrisis is de oorlog in Oekraïne één van de grote splijtzwammen om een helder buitenlands beleid te voeren. Covid heeft ongenadig de manke ziekenzorg blootgelegd. Oekraïne wijst op een dubbelhartige politiek. Die gegroeid is uit de grote protestbeweging van 2020 tegen de corruptie en de klassenjustitie. Nieuw is dat allesbehalve. De toetreding van Bulgarije tot de EU in 2007 zorgde al voor gereede twijfels bij de Unie, die dacht dat een goed investeringsklimaat de feilen van de staat wel



zou afbotten. Nog geen jaar later keerden de eerste investeerders op hun stappen terug. Zij weigeren onderhands zaken te regelen en putten zich uit in juridische betwistingen. Het werd de zwanenzang voor de derde regering Borisov, die het ondanks straatprotest en vindingrijke bedrieglijke operaties nog kon uitzingen tot het einde van haar ambtstermijn (2021), maar een land achterliet met een opgeschud parlement en een reeks van interimregeringen (die door de president, sinds 2017 Rumen Radev, een gematigd pro-Russische onafhankelijke, werden aangeduid).

## **Zwendel**

Borisovs zwendelpraktijken draaiden bovendien vooral om de toewijzing van Europese fondsen (een praktijk die ook in



Hongarije schering en inslag was), om de aanleg van autosnelwegen (zoals België die meemaakte in de jaren '60 en '70), en om de subsidiëringpolitiek. Hij had een besmeurd verleden achter zich, dat teruggaat tot de bende-oorlogen uit de jaren negentig toen de wapensmokkel en de handel in verdovende middelen de capi toeliet de kroonjuwelen van de Bulgaarse industrie op te kopen. De openlijke territoriumstrijd eindigde pas na de sluipmoord in 2003 op de capo di tutti capi, Ilja Pavlov. Borisov werd toen al gelinkt (als maffiabeschermer van de SIC-groep. Pavlov, een voormalig bokser en agent van de Staatsveiligheid, leidde het concern Multigrup.

### Acht dwergen

De publieke verontwaardiging was groot, toen enkele schandalen de misbruiken uitbrachten. In 2019 had de minister van Landbouw al zijn ontslag moeten aanbieden, vanwege gesjoemel met Europees geld om zijn eigen villa op te smukken. Aanbestedingen voor de wegebouw werden opgedeeld in kleine eenheden om zoveel mogelijk de prijs te kunnen opdrijven. Er was het schandaal van De Acht Dwergen (genoemd naar een eethuis in Sofia), waar een omvangrijke gedwongen overname van liften werd bedisseld voor flatgebouwen, die ruim gespijst werden door Europa. Er was Barcelonagate, over witwaspraktijken van Borisov (Actualno, 10 juni 2023).

Betogingen braken los, het ontslag van de regering en de openbare hoofdaanklager werd geëist, wekenlang ging de politie in de clinch met het burgerprotest, 282 dagen lang. De ene verkiezing volgde na de andere: april 2021 (geen regeringsvorming); juli 2021 (idem); november 2021 (moeizame vierpartijencoalitie onder leiding van PP-voorman Kiril Petkov, ze hield het zeven maanden uit); oktober 2022 (weggestemd); en nu 2 april 2023. Alle voorspellingen waren somber. Ze tipten op een technocratische regering, gesteund door losse coalities, of op een wankele GERB-BASP-DPS (de Turkse partij, 36 zetels) regering met een krappere meerderheid.

Borisov zelf leek een niet te nemen horde om een meerderheidcoalitie tussen GERB-

SDS (69 zetels op 240 met 26,4 % van de stemmen) en PP-DB (Wij zetten de verandering door; 64 zetels, 24,9 %) op poten te zetten. Maar ideologisch verschillen beide partijen heel weinig. Ze zijn pro-Europees (en staan nu onder druk van Brussel om geen nieuwe verkiezingen te laten gebeuren), en steunen openlijk Oekraïne, in tegenstelling tot Vazrazhdane (Renaissance, ultranationalistisch, 37 zetels) en BSP (de oudcommunisten, 23 zetels). Zij steunen Poetin.

De nieuwe regering heeft een konijn uit haar hoed getoverd: ze wil doorgaan tot het einde van de lopende termijn (nog 18 maanden). En ze lossen elkaar af: eerst treedt Nikolaj Denkov (GERB) op als premier, en wordt – slim bekeken – Europees commissaris Marija Gabriel (PP-DB) vicepremier en minister van buitenlandse zaken. Over negen maanden wisselen ze om. De druk is hoog om te scoren, zeker omdat president Radev maar lauwhartig hun stellingname tegen Rusland zal onderschrijven. Hoewel ook dat dubbelzinnig blijft: militaire steun is in het parlement verworpen, maar intussen hebben de munitiefabrieken overuren gedraaid om langs een omweg Oekraïne te bevoorraden.

### Tijd dringt

Maar de tijd dringt. Er dient snel een begroting voor het jaar 2023 opgemaakt, waarzonder de EU geen subsidies kan verstrekken. Laat staan de beloofde hulp gelden om de gevolgen van de covidepidemie uit te betalen. Sofia wil nu eindelijk ook de instemming krijgen om toe te treden tot de verkeersvrije Schengenzone. Dat is vorig jaar afgeketst door Oostenrijk en Nederland, alleen Croatië kreeg toestemming. Wenens Binnenlandminister Gerhard Karner was duidelijk: "Wij noteerden 100.000 onwettige inwijkelingen in 2022, waarvan drievierde nieuwe asielzoekers. Wij willen geen versoepeling van de grenscontroles". Den Haag voegde er openlijk de blijvende corruptie aan toe. Bulgarije heeft ook de datum laten voorbijgaan om toetreding tot de eurozone klaar te maken. Er moet nog een volksraadpleging komen over de eventuele



Gerhard Karner

vervanging van de lev. De nieuwe regering hoopt tegen 2025 aan alle voorwaarden te voldoen. Moeilijkst van al: justitie dient uitgezuiverd om de corruptiebestrijding effectief te maken. Een grondwetswijziging kan alleen met een tweederde meerderheid die de regering nog niet heeft. Ze lonkt daarom naar de Turkse partij, die nog niet in haar kaarten laat kijken.

De regering kan zich optrekken aan de schaarse lichtpuntjes in het landenrapport van de Europese Commissie (24 mei 2023). Zowat overall bengelt Bulgarije onderaan de rangschikking van de 27, maar het slot houdt hoop in: "De korte termijnrisico's voor budgettaire houdbaarheid zijn laag". En: "Globaal blijft de bankensector veerkrachtig, hoogst renderend en goed gekapitaliseerd". Ze hebben toch iets om mee te beginnen.



Rumen Radev



# Slaet opten trommele



door Kim  
Descheemaeker,  
Liberas

In 1936 rolt het eerste nummer van **Neohumanisme**, het tijdschrift van het **Liberaal Vlaams Studentenverbond (LVSF)**, van de persen. Het LVSF, inmiddels de leidende kring van de **Gentse liberale studentenverenigingen**, durft hierin een eigen visie op het liberalisme te formuleren en wereldkundig te maken.

## Ontstaan van het LVSF

Op 8 december 1930 wordt het LVSF als Vlaamsgezinde studentenvereniging aan de pas vernederlandste Rijksuniversiteit Gent opgericht. Het vormt de tegenhanger van de Franstalige Société générale des Etudiants libéraux, beter bekend als de Gé libérale. Twee jaar later sluit het LVSF zich aan bij het Liberaal Vlaams Verbond (LVV) en wordt graaf Maurice Lippens, toenmalig liberaal minister van Openbaar Onderwijs, aangezocht als erevoorzitter. Dit erevoorzitterschap draagt bij tot het aanzien van het LVSF.

Onder voorzitterschap van Frans de Hondt (1934-1937) kent het LVSF zijn eerste bloeiperiode, die samenvalt met een verandering van het politieke klimaat in België. Onder de indruk van het succes van de totalitaire stromingen van rechts en links, zoekt het LVSF naar een vernieuwde ideologische grondslag van het liberalisme in vrijzinnig-humanistische en solidaristische zin. Ze proberen zo een positief antwoord te formuleren ten voordele van de liberale democratie en tegen het totalitarisme. Hieruit vloeit de oprichting en de naam van het studentenblad **Neohumanisme** voort, dat zich ideologisch positioneert als Vlaams en liberaal.

## Slaet opten trommele

Het eerste nummer van **Neohumanisme** rolt in december 1936 van de persen. Het bestuur opent het blad met een niet mis te verstane oproep om vrijheid in een anticommunistisch en antifascistisch manifest onder de titel 'Slaet opten trommele'. Het LVSF stelt daarin dat enkel de vrijheid kan leiden tot een volledige persoonlijke ontplooiing en tot een maatschappelijke orde gebaseerd op wederzijds respect en individueel verantwoordelijkheidsgevoel. Daarom slaat de studentenvereniging op de trommel: tegen de dictatuur van links (marxisme en sovjetisme) en de dictatuur van rechts (corporatisme en fascisme) moet actie ondernomen worden,

waarna de positieve opbouw van de Liberale Democratie kan volgen. Het blad **Neohumanisme** wordt in de strijd geworpen als middel om de liberale ideeën breder ingang te doen vinden, en de mens boven zichzelf te laten uitstijgen. Vervolgens wordt meteen de daad bij het woord gevoegd met de publicatie van een antimarxistische tekst van Albert Claes, student rechten en politieke en sociale wetenschappen.

## Een echt studentenblad

Niet enkel voor Claes vormt dit eerste nummer van **Neohumanisme** een vingeroefening. Ook Roland Wostyn, tijdens de Tweede Wereldoorlog samen met Karel Poma lid van de verzetsgroep Onafhankelijkheidsfront, kan er zijn schrijfsels in kwijt. Hij plaatst een artikel in de rubriek 'Litteraire Aktualiteiten'. Dichter Herman Van Snick vindt in **Neohumanisme** een eerste kanaal om zijn gedichten te publiceren. Ook de werking van de vereniging, een rubriek 'Boekbespreking' en een aankondiging mogen niet ontbreken.

## Vervolg

In 1937 verschijnt **Neohumanisme** maandelijks. Het aantal auteurs is veel diverser dan in het eerste nummer. De talrijke artikels gaan in op de actualiteit, literatuur, het studentenleven enzovoort. Ook het aantal sponsors stijgt al snel exponentieel. Het is duidelijk dat het blad onmiddellijk grote weerklink vindt en als beloftevol wordt beschouwd.

In de loop van zijn verdere bestaan profileert het LVSF zich in wisselende verhoudingen als Vlaamsgezind, humanistisch, vrijzinnig, onafhankelijk en studentikoos. In sommige periodes blijft het blad **Neohumanisme** in de schaduw van andere initiatieven of verdwijnt het zelfs, om enkele jaren later opnieuw ten tonele te verschijnen. Op andere momenten slaagt **Neohumanisme** erin om gezaghebbende artikels te publiceren en om effectief invloed uit te oefenen op de koers van de liberale partij in Vlaanderen. Met het openingsmanifest 'Slaet opten trommele' is deze ambitie van bij de aanvang aanwezig.

Dit artikel is een bewerking van de tekst Kim Descheemaeker, "Slaet opten trommele" gepubliceerd op Liberas Stories ([www.liberasstories.eu](http://www.liberasstories.eu))



Affiche voor het twaalfde congres van Belgische liberale studenten in 1934 in Gent, georganiseerd door het LVSF.



Voorpagina van het eerste nummer van **Neohumanisme**, december 1936.